

ІНТЕГРАТИВНЕ ЗНАННЯ У ФОРМУВАННІ ХУДОЖНЬОГО СВІТОВІДНОШЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

THE INTEGRATIVE KNOWLEDGE IN THE FORMATION OF FUTURE TEACHER'S OF MUSIC ARTISTIC WORLD-VIEW

Анотація. У статті розкривається сутність інтеграції гуманітарних знань у формуванні художнього світовідношення майбутнього вчителя музики. Запропоновано зміст і структуру інтегрованого спеціального курсу, спрямованого на формування художнього світовідношення майбутнього вчителя музик.

Ключові слова: інтеграція, інтегративне знання, інтегровані спеціальні курси, художнє світовідношення майбутнього вчителя музики.

У життєвому і професійному досвіді вчителя музики художнє світовідношення виступає як найважливіша атрибутивна характеристика особистості, спосіб реалізації її духовних сутнісних сил в професійній діяльності. Художнє світовідношення вчителя музики - це наслідок не лише емоційного відгуку на явища життя і музично-педагогічної діяльності, але й їх глибокого осмислення та усвідомлення, результатом якого стає побудова своєї життєвої і професійної позиції.

Сучасна педагогіка професійної освіти виходить з загальнофілософського принципу внутрішнього взаємозв'язку та взаємообумовленості процесів і явищ оточуючого світу. Оскільки художнє світовідношення є інтегративним елементом змісту професійної підготовки майбутнього вчителя музики, саме тому необхідно створювати інтегровані спеціальні курси, які, на нашу думку, повинні зорієнтувати майбутніх

вчителів музики на усвідомлення своєї високої місії і покликання, осмислення цінності людського буття й особистості вихованця.

Мета статті – розкрити сутність інтеграції гуманітарних знань у формуванні художнього світовідношення майбутнього вчителя музики.

Аналіз художнього світовідношення вчителя музики в значній мірі залежить від відповіді на питання: Які наукові підходи і принципи виступають методологічними основами становлення і розвитку світоглядної свідомості як духовно-особистісного способу взаємодії з оточуючим світом?

Згідно концепції філософів київської світоглядної школи (А. В. Азархін, В. А. Малахов, В. Г. Табачковський, М. А. Братко та ін.), ставлення людини як суб'єкта культури до зовнішнього світу стає емоційно насиченим ставленням до світу людини, бо в процесі перетворення необхідності в свободу зовнішній світ «олюднюється» в гуманістично-ціннісному смислі. Мистецтво як феномен світовідношення володіє не тільки здатністю втілювати зв'язок людини зі світом, а й можливостями висвітлювати духовно-ціннісні відношення з оточуючою дійсністю. В якості вихідної позиції у дослідженні художнього світовідношення ми використовуємо концептуальне положення Л.А.Закса, згідно з яким художнє світовідношення є специфічним типом реалізованої у художній діяльності загальної позиції суб'єкта по відношенню до світу як об'єкта в єдності її особливих цілей, змісту та ідеально-діяльнісного (образно-мовного) способу (1). Художнє світовідношення, за Л.А.Заксом, - це актуальна духовна зверненість художньої свідомості до світу, захопленість світом, спрямованість - порив до самоздійснення в освоєнні світу. Таким чином, відчувати особисту співпричетність світу через втілення смислу естетичних переживань в художніх образах у ствердженні реальності свого творчого «Я» і складається на нашу думку, сутність феномену художнього світовідношення особистості.

Музика, що концентрує в собі духовну енергію «інших» - життів, культур, всього людства (Л.Надилова) - відтворює тип ставлення до світу (Універсуму). В силу цього професія вчителя-музики неможлива поза

ціннісним ставленням до світу, справжнім спів-буттям. Виходячи з цього є всі підстави вважати, що між характером спрямованості і організації навчально-виховного процесу на музичних факультетах у вищих мистецьких навчальних закладах та позитивною динамікою становлення художнього світовідношення майбутніх вчителів музики існує об'єктивний взаємозв'язок. Це припущення дозволяє нам з нових позицій осмислювати підходи до становлення художнього світовідношення майбутнього вчителя музики.

Оскільки професійна підготовка майбутнього вчителя музики особливо враховує принципи інтеграції гуманітарних знань, тому програмно-методичне забезпечення спеціальності розширює інтегруючу функцію освіти, спрямовану на формування мислення людини нового суспільства, здатної до змін в соціокультурному середовищі.

У контексті викладених вище положень особливий інтерес становлять педагогічні принципи реалізації інтегративного підходу до формування в учнів художньої картини світу, запропоновані О. Рудницькою (3). Згідно з автором, теоретичний рівень інтеграції знань учнів повинен бути спрямований на усвідомлення сутності понять художнього змісту і форми, жанру і стилю, художньої метафори, символу, алегорії. Це потребує зіставлення за принципом аналогії та контрасту різних явищ мистецтва, порівняльного аналізу засобів художнього осмислення навколишньої дійсності, проведення паралелей між творами, близькими за своєю темою, сюжетом, стилем, жанровою і структурною композицією тощо. Теоретичний рівень інтеграції знань також має доповнюватися емпіричним рівнем інтеграції особистісно-чуттєвих вражень художнього сприйняття, який ґрунтується на активізації психологічних механізмів синестезії.

У сучасній педагогіці поняття «інтеграція» стало провідним та визначає характерний для освіти спосіб духовної діяльності. Коли йдеться про інтеграцію, то вважається, що звернення до цього поняття виникає саме там, де існує необхідність відновлення втрачених зв'язків як зовнішніх, так і внутрішніх.

Інтеграції, як правило, надають сенс, протилежний диференціації. Диференціацію інтерпретують як тенденцію «розпаду» цілісної системи. Відповідно, сутність інтеграції пов'язують з операціями з'єднувального плану: «зв'язати», «з'єднати», «відновити», «зблизити» елементи, які розпалися в ході диференціації.

Виявляючи найголовніший недолік сучасного педагогічного процесу, багато дослідників зазначають, що картина світу, побудована в ньому, розмежована на предметні галузі. Усередині кожного предмета існує певна класифікація понять і явищ. Тому світ, що відкривається суб'єкту навчання, виглядає у відповідності з диференціацією предметів – мозаїчним.

У сучасному «мозаїчному» світі щільність інформації з кожним роком все більше й більше зростає, а на вироблення механізмів для її систематизації та інтеграції часу практично не залишається. Саме тому, більшість науковців все частіше заявляють про необхідність інтеграції знань, оскільки, саме інтеграція завжди виходить із бачення загальної картини світу, із цілісного розуміння того або іншого явища, враховуючи цілісну природу свідомості тих, хто навчається.

При всій різноманітності існуючих сьогодні дефініцій інтеграції, наведемо декілька, які, на нашу думку, викликають найбільший інтерес:

- інтеграція – система органічно пов'язаних навчальних дисциплін, яка побудована по аналогії з оточуючим світом. В основу даної інтеграції покладена аксіома, що все у світі взаємопов'язане і не існує в «чистому вигляді» (О.Г. Гилязова);
- інтеграція – провідна форма організації змісту освіти на основі всезагальності та єдності законів природи, цілісності сприйняття суб'єктом оточуючого світу (Г.О. Монахова);
- інтеграція – цілеспрямоване об'єднання, синтез відповідних навчальних дисциплін в самостійну систему цільового призначення, яка спрямована на забезпечення цілісності знань і вмінь (В.К. Сидоренко).

Слід також зазначити, що інтеграційні процеси в освіті ми пов'язуємо з ідеєю гуманітаризації освіти, яка створює сприятливі умови для навчання та виховання майбутніх вчителів музики. Саме тому, рівень гуманітаризації – найвищий рівень міжпредметної інтеграції, в якій навчальні дисципліни повинні бути спрямовані на формування цілісної картини світу майбутніх вчителів музики, їх загальної культури.

Міжпредметні зв'язки позитивно впливають на формування системи наукових знань та сприяють інтеграції змісту професійної освіти. Внаслідок генералізації знань майбутні фахівці набувають знання нової якості, до понятійних ознак якої належать міждисциплінарність, узагальненість, системність, загальнонауковість. Проте інтегративності знань не можна досягти стихійно, її слід цілеспрямовано формувати в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів музики. Особливий інтерес становить точка зору Л. Надирової (2) щодо принципу міжпредметних зв'язків у внутрішньоцикловому і міжцикловому масштабі. Автор вважає, що на музично-педагогічному факультеті принцип міжпредметних зв'язків реалізується в моделях на основі гри-дослідження-дискусії в рамках загальнокультурної, психолого-педагогічної та спеціальної підготовки.

На наш погляд, принцип міжпредметних зв'язків найбільше реалізується в інтегративних спеціальних курсах. Вони передбачають інтеграцію змісту дисциплін різних блоків: загальнокультурного (філософія, культурологія, естетика, етика), психолого-педагогічного (музична педагогіка, музична психологія, методика музичного виховання) та спеціального (спеціальний інструмент, історія музики, методика навчання гри на музичних інструментах).

Інтегрований спеціальний курс «Становлення художнього світовідношення майбутнього вчителя музики» виконує інтегруючу (міждисциплінарну і внутрішньопредметну) функцію в системі підготовки майбутніх вчителів музики до професійно-педагогічної діяльності. Зміст курсу побудований на принципі інтеграції філософсько-естетичних, психолого-педагогічних,

музикознавчих та спеціальних знань, спрямованих на теоретичне й практичне осмислення проблеми становлення художнього світовідношення майбутнього вчителя музики. До основних завдань курсу входить обґрунтування методологічних підходів до проблеми становлення художнього світовідношення, оволодіння знаннями про взаємозв'язки художнього світовідношення з категоріями педагогіки музичної освіти, а також методами діагностики й становлення художнього світовідношення в музично-педагогічній діяльності.

Інтегрований спецкурс «Становлення художнього світовідношення майбутнього вчителя музики» складається з двох розділів: «Теоретико-методологічні основи становлення художнього світовідношення майбутнього вчителя музики» та «Методика діагностики і становлення художнього світовідношення майбутнього вчителя музики».

Виділення цих розділів відповідає методологічним вимогам забезпечення сходження від абстрактного до конкретного, єдності теорії і практики, розкриття генезису основних педагогічних проблем в контексті інтеграції гуманітарного знання.

Перший розділ спецкурсу містить методологічну інформацію і розкриває сутність, структурні компоненти художнього світовідношення особистості в сфері музичного мистецтва. В кожній темі першого розділу використовуються

методологічні підходи до проблеми художнього світовідношення, які передбачають співіснування різних позицій і оцінку їхніх евристичних можливостей у зв'язках нового типу (принцип компаративності). Специфіка художнього світовідношення полягає в тому, що воно може здійснюватися тільки на основі самовизначення особистості музиканта в культурі, що передбачає занурення майбутнього вчителя музики в різні ідеї, погляди, теорії.

Звернення до філософських джерел (М. Хайдеггер, Х. Г. Гадамер, М. Бахтін, Х. Ортега-і-Гассет та ін.), використання герменевтичного підходу,

феноменологічної методології дозволяє розширити світоглядну свідомість майбутніх вчителів музики допомогти їм вільно обирати наукові ідеї на основі виявлення їх смислової єдності та різниці.

При розробці змісту першого розділу спецкурсу ми враховували необхідність систематизації всієї різноманітності концепцій і теорій, поєднавши їх в чотири групи. Так, наприклад, в першій групі розглядаються філософські концепції світовідношення від античності до кінця ХХ ст. В другу групу включені проблеми, пов'язані з виявленням специфіки музичних комунікативностей, прихованих механізмів процесів музичного сприйняття. Психологічна інтерпретація категорії світовідношення розкривається в концептуальних ідеях гуманістичної психології. У третій групі вивчаються музикознавчі основи художнього світовідношення особистості, які межують з семіотикою (музична знаковість та структура мови), герменевтикою (музичний твір як текст), хронософією (інтердисциплінарна наука про час). Акцентується увага на вивченні сутності музики в системі опозицій:

1. Світобудова - Світ;
2. Вічність - Час;
3. Культура - Індивід (за В. Суханцевою).

Надається також можливість познайомити майбутніх вчителів музики з дослідженнями В. Суханцевої (4), яка вивчає епохальний ритмо-інтонаційний комплекс (РІК), як результат «праці» колективної музичної свідомості, що складається в прошарках культури.

Четверта група напрямів представлена педагогічними концепціями становлення світоглядної свідомості особистості в сфері музичного мистецтва. При вивченні цього напрямку залучаються дані із досліджень, що розкривають сутність світоглядних орієнтацій, переконань, установок (О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Б. Целковніков та інші). Майбутнім вчителям музики надається можливість знайти методологічну базу для вироблення особистого ставлення до світоглядних аспектів формування їх професійної майстерності.

При розробці змісту першого розділу нами була зроблена спроба представити компоненту структуру, функції і педагогічні умови становлення художнього світовідношення особистості вчителя музики. Так, розкриваючи функції художнього світовідношення особистості вчителя музики, виділяються три моменти: повідомлення знань про комунікативну, евристичну, художньо-творчу та діяльнісно-практичну функції; накопичення досвіду адаптивного світовідношення, пов'язаного з художньо-образними структурами сучасного музичного фольклору, масової музичної культури; організація комфортних умов діалогічної взаємодії майбутніх вчителів музики з ціннісними парадигмами музично-педагогічної дійсності, з різними сферами знань.

Другий розділ «Методика діагностики і становлення художнього світовідношення майбутнього вчителя музики» ознайомлює з методами виявлення рівнів сформованості художнього світовідношення майбутнього вчителя музики. Особливу увагу приділено розгляду новітніх методичних ідей з метою виявлення можливості їх ефективного застосування в діагностиці рівнів сформованості художнього світовідношення. Серед них – система тестування (тести Айзенка, А. Лутошкіна, В. Ряховського, А. Лука, Е. Махоні, Л. Надирової, А. Ассінгера і ін.), проєктивної діагностики (С. Розенцвейг, Роршах).

При вивченні особливостей музично-виконавської та музично-педагогічної діяльності майбутнім вчителям музики відкривається можливість аналізувати основні прояви художнього світовідношення і інтерпретації авторського тексту. При цьому акцентується увага на професійних уміннях вчителя музики: уміння інтегрувати знання різних сфер пізнання, встановлювати «інтонаційні зв'язки», виявляти зв'язок часів в контексті художнього стилю епохи, переживати смислові орієнтири музичної інформації тощо.

Центральна тема другого розділу спецкурсу – «Інтегративна модель становлення художнього світовідношення майбутніх вчителів музики»

передбачає обґрунтування концептуальних основ інноваційних моделей навчання, які в контексті особистісно-орієнтованої музичної освіти базуються на ідеях інтегративності, діалогу і паритетності суб'єкт-суб'єктних відносин. Тут прослідковуються етапи і методи становлення художнього світовідношення майбутнього вчителя музики, відтворюється цілісна картина педагогічного процесу, виявляються позитивні моменти в моделях навчальної дискусії, ігрового моделювання та дослідження.

Переважає кількість годин при вивченні розділу відводиться на семінарсько-практичні заняття, основна мета яких полягає в поєднанні в свідомості майбутніх спеціалістів не тільки цінностей – цілей (ідей), а й цінностей – засобів (способів реалізації). Створення реальних педагогічних ситуацій – найефективніший шлях становлення художнього світовідношення майбутнього вчителя музики, стимулювання його самоаналізу, рефлексії рівня майстерності.

Отже, на основі викладеного вище, можна припустити, що шлях, який веде до інтеграційних процесів більш високого порядку, ми вбачаємо в подоланні розриву між поняттям і образом, думкою і почуттями, наукою і мистецтвом.

Недарма Г. Флобер якось висловив думку: «Чим далі, тим мистецтво стає все більш науковим, а наука більш художньою, розлучившись у підніжжя, вони зустрінуться коли-небудь на вершині». Дійсно, саме творче мислення завжди цілісне, в ньому органічно врівноважуються логічна та емоційна складова, а інтегративні знання допоможуть майбутнім вчителям музики відобразити індивідуальний погляд на світ, тим самим проявити свою унікальність.

Література:

1. Закс Л. А. Художественное сознание. – Свердловск, Изд-во Уральського ун-та, 1990. – С. 72-73.\
2. Надырова Л. Л. Теоретические основы и методы формирования эмпатии у студентов музыкально-педагогических факультетов: Автореф. Дис. ... д-ра пед. наук. – М., 2000. – 59 с.
3. Рудницька О. П. Інтегративний підхід до формування в учнів художньої картини світу //Педагогічні новації столичної освіти: теорія і практика /Наук.-метод. щорічник. – К., 2001. – С. 190-198.
4. Суханцева В. К. Музыка как мир человека. – К., 2000. – 175 с.

Аннотация. В статье раскрывается сущность интеграции гуманитарных знаний в формировании художественного мироотношения будущего учителя музыки. Предложено содержание и структуру интегрированного специального курса, направленного на формирование художественного мироотношения будущего учителя музыки.

Ключевые слова: интеграция, интегрированные знания, интегрированные специальные курсы, художественное мироотношение будущего учителя музыки.

Annotation. In the article was observed the engine of integration of the humanitarian knowledge in the process of the formation of future teacher's of music artistic world-view. Was proposed the content and the structure of the integrated special course, which was directed at the formation of future teacher's of music artistic world-view.

Key words: integration, integrative knowledge, integrated special course, future teacher's of music artistic world-view.

Нові технології навчання: Наук.-метод.зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки: В 2-х ч. – Київ – Вінниця. ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – Вип.73. ч.1. – с.209-213.